

EXCURSIONS À BURRIACH.

22 DESEMBRE 1878 Y 23 JANER 1879.

A principis de Desembre del any prop passat, rebi una atenta invitació del Sr. President de la Comissió del nostre *Album pintoresch-monumental*, encomanantme la redacció d'una monografia referent al castell de Burriach, al objecte d'acompanyar la vista heliogràfica de la montanya que sustenta en son espadat cim las ruinas del esmentat castell.

Tan senyalada distinció me sorprengué en extrem, no sabent á que déurela, ja que no tenint fet cap estudi sobre 'l castell y no havent saludat sisquera, de prop, sas seculars despallas, no era fácil sapigués portar á cap tasca tan honrosa ab la competencia que reclamava la importancia de la publicació referida.

Recordant, no obstant, que pera 'ls catalans sempre lo voler ha sigut poder, me vaig decidir á acceptar dita comanda, que per altra part m'era en extrem grata, puix que dita montanya 'm recordava los primers dias de ma

infantesa, los dias en que juguejava al redós de sas boscu-
rias y salzeredas; y mes tart, quant la inteligencia feya sen-
tir sa veu á mon ànima, mes d' un cop al contemplarla á
la caiguda de la tarda, á n' aquella hora de dolsa soletat y
atractiva quietut, tot amagantse darrera de sas ruinas los
últims raigs del sol ponent, senti vibrar en mon cor de-
licadíssims sentiments de poesia y despertarsem, robust y
ferm, en mon pit lo sagrat amor á la patria.

No volent, donchs, desaprofitar la ocasió que se 'm pre-
sentava, de contribuhir ab mas pobras forsas á colocar
una pedreta en lo monument de la investigació històrica
de casa nostra, vaig sortir d' aquesta ciutat lo dia 22 del
mes ja indicat, en lo tren segon del cami de ferro de la
costa, acompanyantme en ma excursió mos benvolguts
amichs y consocis D. Cèssar August Torras, D. Joseph M.^a
Draper y D. Antoni Torrents y Torras.

Baixàrem á Vilassar, desde ahónt se 'ns presentá la
montanya alta y atrevida. *Varis camins* portan al peu
d' ella; uns encatifats de fresca molsa á la vorera dels
camps; coberts, altres, de finíssima sorra en mitj de can-
yars y salzeredas; y finalment, altres, ja mes escabrosos per
los marges dels turons, entre mitj de pins y alzinas; y tots
ells impregnats ab la flayre dels olorosos tarongers que 's
trobant esparramats per aquells indrets. Venint de Barce-
lona lo cami mes breu y mes indicat es pujar per lo se-
gon torrent á ma dreta, fins á trobar la riera de Cabrera,
y seguint rieral amunt s' arriba al peu de la montanya en sa
part S. E. que es lo lloch que s' escullí pera treure la vista
heliogràfica, lloch ahónt la forma cónica de la eminencia
pren una esbeltés que dificilment se presenta desde cap
altre punt.

A n'aquest lloch se troba lo pintoresch poble de Cabre-
 ra, situat en la part mes alta de la planura que insensi-
 blement va pujant desde la platja fins á las estribacions
 de las montanyas, que, á manera de peanya, sostenen á la
 més feréstega de Burriach. Constituiheixen lo poble unas
 quantas dotzenas de casas, distribuïdas en mitj d' explen-
 denta vegetació, conservantse 'n encara algunas d' antigas
 y també notables casas payrals. Sos habitants se dedican
 ordinariament als treballs de la agricultura y 'l poble dor-
 miteja en mitj del silenci mes complert de la naturalesa,
 sols interromput per lo xislet de la locomotora que ab
 son acompasat soroll y llarch plomall de fum, manifesta
 al humil lloch com hi ha á la terra vida y moviment, y com
 los pobles d' avuy no poden resistir al impuls progressiu
 que entrellassa interesos y sentiments, ideals y aspira-
 cions entre encontradas y pobles diversos.

No molt lluny de la riera, s' aixeca la iglesia parroquial,
 construïda l' any 1536, d' estil ojival degenerat, merei-
 xent especial atenció, dintre de la forma indicada, lo fu-
 llatge del portal major. Contribuheix á fer interessant la
 fatxada lo mataká que 's conserva encara en son mur. En
 l' interior del temple son dignes d' atenció algunas de las
 imatges del altar major, varis retaules, lo quadro de Santa
 Llucia y las claus de la volta á la nau central.

A ma esquerra del paisatge que reproduheix la lámina
 heliogràfica y á la vessant d' un marge, s' hi troba la secu-
 lar alzina que, fotografiada anys enrera, serví de model
 pera la decoració del quadro del *arbre del manzanillo* del
 darrer acte de la ópera la *Africana* que se estrená en lo
 Liceu de Barcelona. Fou l' autor de la pintura lo distingit
 artista Sr. Carreras. S' extén en linea casi horizontal, dei-

xant visibles en sa soca un bonich grupo d' arrels, que midan moltes d' ellas 50 pams de llargaria y que, miradas á certa distancia, apareixen com una munió de serpents bellugadissas, que sorpresas per lo viatjer, tractan totas á una d' amagarse dins del cau. Lo tronch principal te 19 pams y la circumferencia de canó 'n mida 22. Aquest dato, donchs, es eloqüent pera formarse una idea de la corpulencia de la alzina á que 'ns referim. Sobre d' aquest tronch s' hi poden passejar ab complerta seguretat las personas menys disposadas pera 'ls exercicis d' equilibri. La capsalada es ufanosa y sas brancaes contan, també, sobre 50 pams de llargaria. Pren la forma semicircular, á manera de parassol, y á causa de la vessant del marge resulta que 'l fullám de la part superior toca á terra, mentres que 'l inferior resta enlayre, deixant un buyt produhit per lo descens del terrer, y á n' aquest espay queda com una especie de cova de fullám, molt á proposit pera que á las mitjdiadas d' estiu y completament á la ombra dels raigs caniculars pugui 'l foraster que per allí 's trobi, passar las horas de la soletat en la instructiva lectura ó en la contemplació tranquila y delitosa.

Desgraciadament sembla no está molt lluny lo fi d' aquest magnífich arbre, ja que, segons notícias, prompte va á desapareixer sacrificantlo al mesqui interès; y aixis, los curiosos que desitjin contemplarlo, será molt prudent ho fassin aviat, abans que la destral del llenyater la fassi á trossos. *Tal nova, com pot suposarse, nos dolgué en extrém, y enterats de qui era son propietari, passárem á ferli avinent la importancia que te la conservació dels arbres que contan centurias d' existencia, la anomenada que dita alzina s' havia guanyat entre 'ls aymadors de las bellesas*

forestals; que dit arbre, era lo mes prehuat joyell natural de sa heretat, y, en fi, tot quant á n'aquell moment nos semblá oportú alegar en defensa de la conservació de la al-

ALZINA DE CABRERA.—Dibuix de D. A. de Riquer, d'una fotografia de D. H. Mariezcurrrens.

zina. Lo bon pagés prou escoltava las nostras rahons, mes éll las desfé totas ab una de ben fundada y poderosa. Era aquesta que 'l corch apareixia ja en sas arrels, y que si la alzina se li moria de mort natural, llavoras no li quedaria 'l recurs d' obtindren los resultats económichs que

preveya tallantla y fentne llenya. Com se vulla instarem á que de moment dongués temps al temps, com s'acostuma á dir.

A pocs passos d'aquesta alzina, á ma esquerra, 's troba un aqüeducte ab una capelleta sobre l' arch dedicada al patró de las aigües Sant Domingo. En direcció á Llevant hi ha 'l camí que serpentejant la montanya va á parar á dalt de la carena, ahont se junta ab lo que puja del cantó d' Argentona. Mes aquest primer camí es enganyador en alt grau, ja que quant menys se pensa en algunas de las varias giragonsas que s' hi troban un queda amagat entre las grans penyas y l' espés fullatge dels rebolls. A n'aquest cas, sí no 's vol recular, no hi ha altre medi que pujar pel dret y llavoras forsosament s' haurá d' emprendre una tasca difícilíssima. La montanya se 'ns presenta completament espadada, las cantelludas rocas destorban frecuentment lo pas y sobre 'l cap s' hi vehuen imponents y com si volguesin desplomarse los grossos codols que forman las ruinas del castell. Si tan es lo dalit d' anar avant, al cap d' un quart d' enfilarse d' aquesta manera guanyareu la coroneta y llavors podreu extasiarvos ab lo bellissim y extens panorama que desde allí 's disfruta. Al N. N. O. s' aixeca lo vell Montseny ab sa blanca cabellera, segueix en sa part O. la renglera de montanyas que van á parar á la dolsa soledat de St. Miquel del Fay ab las vehinas estribacions del formidable Farell, tot destacantse la punxa cónica del Tagamanent. Las restants montanyas de la pintoresca encontrada del Vallés quedan amagadas per las mes properas á Burriach y que desde sa part ponentina s' extenen cap al N. de Vilassar. En la part S. s' aixeca lo tétlich Montcabré ab sa creu de fusta clavada en lo lloch mes inacce-

ssible. De N. à E. los turons que guaytan en sos primers termes à la antiga Iluro, y en sa part mes oriental, tocant à la platja, los que festejan à la bonicoya Caldetas. Finalment, en sa part E. la nostra mar llatina, teatre de las glorias marítimas del Casal d' Aragó.

Y un cop allí, sentat lo novell viatger en lo pedrís del que fou finestral de la sala d' armas, embadalit ab la poesia que allí's respira, concentrat lo pensament en la contemplació, evocant lo cor los recorts de la patria, al davant de la calma que per tot l' entorn se respira, sembla que l' ànima hagi trobat lo *dia pur, alegre y lliure* de que 'ns parla lo suavíssim poeta.

Satisfet ja 'l sentiment era precis donar al estudi històrich lo tribut d'observació que reclamava la nostra presencia, aixis que, ab la ajuda d' un dels companys vaig comensar à pendrer midas, divent consignar com las mes importants, las de la torre de guayta del S. que mira al cantó de mar, la qual mideix 1 metre 33 cent. la gruxaria de las parets, y 3 m. 25 cent. lo diàmetre interior. Sa entrada está á 2 m. 50 cent. essent de creure que á son temps hi hauria una rampa de terra, ó be una escala llevadissa, que s' aixecaria y serviria ensemps pera tancarse á dintre. Aquesta torre es circular, está en l' extrem de la fortalesa y unida ab la construcció de las murallas, avuy esberladas, essent la despulla mes notable que resta y la única que pugui justificar l' ascensió á n' aquella enlayrada altura. Al extrem oposat y paralela á n' aquesta torre, s' hi troban los fonaments d' una construcció un poch mes sólida que las parets interiors, lo qual me doná á creure hi hauria allí la torre de guayta que miraria al cantó del N. S' examinaren ab detenció los murs y sageteras del castell

deduhintne que molta part de la obra provenia dels sigles
xiii y xiv y, per tant, que las actuals ruinas, en sa major

CASTELL DE BURRIACH.—Dibuix de D. Ll. Ventosa, d' una fotografia.

part, per no dir en sa totalitat, no son las del primitiu cas-
tell L' actual se trobava dividit en duas parts; una supe-

rior ó central colocada al bell cim de la montanya, comprenent la sala d' armas, la capella, las cambras y demes vivendas del senyor; la altre inferior, colocada un poquet mes avall y rodejant la anterior, que comprendria las sitjas, fossos y estancias del servey. Aquest últim estudi se' ns presentá senzill y visible; mes lo que' ns doná entretinguda y dificultosa resolució fou lo precisar lo lloch de la porta d' entrada. Furgant entre mitj d' aquell pedregám com si busquessim tresors amagats, al últim la varem fixar en la part de Ponent, segurs de no havernos errat. Y á n' aquest punt se' ns va presentar altre problema pera resoldre, respecte al qual no va esser posible obtenir per lo moment satisfactoria resolució. D' aixó previngué la segona excursió efectuada lo dia 23 del següent Janer en companyia del nostre ilustrat consoci y company de Directiva D. Frederich Bordas, qui per haver visitat altres castells, sapigué resoldre ab tota veritat la dificultat que se' m presentá á la vista. Jo no m' explicava la colocació del portal d' entrada á l' alsaria en que' s trobava, y encara que hi hagués la rampa corresponent sempre tenia que aixó dificultava algun tant la cómoda entrada de las caballerias en lo castell. Lo Sr. Bordas després d' un breu exámen d' aquella estancia trobá lo desllorigador que jo buscava. En efecte, varis forats en la paret de la entrada, á la mateixa alsada del pis de la porta, ab senyals evidens d' haver servit pera sostenidors de las bigas, indicavan que hi havia á peu plá de la porta un sostre ó paviment, essentne lo pis superior una terrassa cenyida de marlets y l' inferior una estancia ahont s' hi baixaria probablement per una rampa. Avuy, aquest lloch está plé de terra fins á l' alsada del portal á consecuencia de la descomposició de

las rocas per las plujas y demes agents naturals, mes en un dels recons que ha respectat la terra, s' hi descubriren sageteras á la alsada d' un home.

*Estudiadas las ruinas faltava investigar son passat y aixó fou motiu de no pochs passos y diligencias, y al últim, pera ferne una ben petita si be curiosa cullita de dats. No 'ls consignaré aquí, perque no faria sino repetir lo que tots haureu llegit en la indicada monografia del *Album* que acaba de publicar la ASSOCIACIÓ. Sols, com á recort, vos diré que dit castell pertanyia en lo sigle XI á la Casa comtal de Barcelona, en lo XII á la Casa de Castellbell, en lo XIII á la de Berenguer de Sant Vicens, en lo XIV á la de Desbosch, passant á sos successors fins al marquesat de Moya. No vos parlaré, tampoch, de las impresions poéticas que 'm causaren sas ruinas, perque aixi meteix quedan apuntadas en la publicació referida.*

*Existeixen en lo castell que 'ns ocupa, las ruinas de la que fou un dia capella aixecada en honor del mártir Sant Vicens. S' ignora la fetxa de sa erecció, per quant no existeixen los documents referents á sa fundació y sols en lo Patronat de Casa Moya s' hi consigna, treyentne la noticia d' un index vell, que á l' any 1141, baix lo regnat del rey de Fransa Lluís VII *lo jove*, lo Sr. Berenguer Godallo de Sant Vicens feu una donació y dotació al benifet de la capella de Sant Vicens fundada en lo castell de Burriach. Seguí després donantse dit benifet per la casa de Sant Vicens, senyors del castell, fins á mitjans del sigle XIV; per la de Desbosch fins á mitjans del XVII; y en los dos darrers per la casa de Copons y sos successors.*

A 4 de Juliol de 1799, á instancia de la senyora D.ª Maria Lluisa de Copons y de Castellá y de D.ª Maria Josepa

de Copons y de Sarriera, mare y filla, marquesas de Moya, foren units al expressat benifet de Sant Vicens, altres tres incongruos de patronat de las meteixas senyoras, fundat, l' un á la iglesia de Sant Genis de Vilassar, baix invocació de Ntra. Sra. dels Angels, anomenada la *Antiga*; l' altre á la capella del castell del meteix lloch baix invocació de la Sma. Trinitat; y l' altre á la parroquial de Rubí baix invocació de la Verge Maria, formant junts ab lo sobredit de Sant Vicens un sol titol pera 'l possessor.

En un llibre manuscrit que vaig fullejar á la parroquia de Cabrera, abans de l' assenció al castell, llegí referent á aquesta capella lo que segueix: «... pero á causa dels notables escándols é irreverencias que 's cometian en la capella en lo dia del aplech, 22 de Janer, fou suprimida per lo M.ltre. Sr. Vicari General D. Salvador Andreu ab decret de 20 de Janer de 1836 y trasladada la sagrada imatge y retaule en la iglesia parroquial, ahon se li tributa son degut culto ab numerosísim concurs de faels de tota esta comarca, portant molts ciris y presentallas á honor del Sant.»

Aixó llegit, me vaig afanyar á parlar d' aquestas supressió del culto dalt de la montanya ab lo senyor rector, qui manifestá que, á son entendre, la causa principal d' aquesta supressió fou la primera guerra civil, que motivá que dit lloch fos constantment ocupat per la forsa armada, servint la capella de quartel.

Jo' m vaig conformar mes ab aquesta última apreciació, creyant que las irreverencias mes verdaderas serian las causadas pels homens armats y no pels que, encara que expansius, son á la fi piadosos. Sense tal creensa, no fora fácil que cada any, lo dia de Sant Vicens, pobles enters

se recordessin del patró de Burriach y deixessin sas llars pera pujar á n' aquella espadada altura. He tingut ocasió de veure alguns aplechs y romerias tradicionals, y no hi he observat faltas tan graves y sobre tot irreverencias que mereixin y justifiquin la supressió del culte del Sant en lo lloch de la ermita, que es lo oportú y lo adequat. Y tinguis en compte, ademés, que en lo primer ters del *present sigle l' esperit públich no estava tan materialisat* com en nostres dias, y que, per lo regular, se conservava viva y verdadera la fe y la pietat entre 'ls nostres avis.

La capella 's veu que te construccions de duas épocas distintas. La divideix un arch en duas meytats, resultant, del exámen de la obra, que la volta anterior es mes moderna. Las ruinas consisteixen, avuy, en una petita volta y unas quantas parets de curta alsaria. A n' aixó ha vingut á parar la que fou un dia senyorial capella, y mes tart popular ermita, y sempre, per espay de set centurias, temple aixecat al Deu de las alturas. Sols la eura, eixa eterna y fidel companya de la desgracia, 's complau en arrelarse tristament per aquellas escaletxas, indicant ab sa presencia com deplora la fredor dels homens que atribulats ab lo egoisme del sigle no pensan en tornar á reconstruir las antigas ermitas, que, aixecadas en lo mes enlayrat de las serras, tan bella fesomia donavan al paisatge, apareguint com uns vers imans que atreyan sobre la terra las benediccions del cel.

Al peu d' aquesta montanya en sa part N. E. se troban las aigües d' Argentona, las quals brollan en terror siluriá y á la temperatura de 16°. S' aplican ab resultats molt satisfactoris pera la curació de varias malalties, receptantse mes especialment pera curar la desgana (*dispep-*

sias), los dolors nerviosos de ventrell (*gastralgias*), y també en alguns cassos pera 'l mal de pedra. No tenen olor perceptible. Se presentan á la vista bastant cristallinas y al provarlas s' experimenta un gust que agreija.

Dos son los manantials d' eixas aigüas, vulgarment anomenats la font d' *En Bellot* l' un, y la del *Establiment* l' altre. Las duas se vehuen á las temporadas d' estiu y de tardór, afavoridas per una nombrosa concurrencia. Los passeigs campestres á la caiguda de la tarde acostuman esser molt animats, contribuinthi la naturalesa ab sos encants.

Tal es lo pintoresch poble que s' ha d' atravessar descendint de Burriach per sas faldas y estribacions septentrionals. No vos dono noticia de sa importantíssima iglesia, per haverse 'n parlat ja en anterior excursió. Sols sí que á son arxiu parroquial se troba le sentencia publicada á la plassa de Mataró á 17 de Febrer de 1362 donada per lo Real Senat de Catalunya consignant la divisió de termes entre 'ls castells de Burriach y de Mataró. Dita sentencia está escrita en llatí, de lletra en general bastant llegidora, estesa en un pergami que mideix 3 pams y mitj de llarch y 2 y mitj d' ample.

A las tradicions recullidas en anteriors excursions podém afegir la que d' una manera vaga é incompleta recullirem d' un vellet. Lo castell de Burriach estava sitiad per los moros y aquestos se trobavan ja sota los murs de sas primeras fortificacions. La senyora de la fortalesa maná á sos servidors que untessin d' oli las parets del castell y quant los enemichs anavan á assaltarlo, los hi relliscaren las mans, cayent per terra y alguns d'ells fins per los precipicis de la montanya. De viva veu la recullirem, y sense

cap observació propia, la consigno á via d'inventari.

Arribats á Mataró á entrada de fosch y després d' una excursió general per la ciutat, anarem á visitar las celebradas pinturas de Viladomat existentas á la capella dels *Dolors de la iglesia parroquial de Santa Maria*, passant després al *Casino Mataronés*, ahont forem objecte d' atencions y obsequis per part del senyors associats.

Pera lo que puga convenirvos vos diré que al Arxiu de la Corona d' Aragó s' hi troban 20 documents referents al *castell de Burriach*, estant equivocada la fetxa de la venda á Guadaldo per Berenguer Ramon I, marqués comte de Barcelona, junt ab sa mare Ermesendis y sa muller Guilia ó Guisla. Diu: *á 15 de las calendas de Janer del any 99 del rey Robert*. En lo marge está anotada la equivocació y desseguida posa *19*. Mes tampoch es veritat aquesta segona fetxa, porque á n'aquesta época lo comte de Barcelona era Borrell III, y Berenguer Ramon contava sols de deu á onze anys y encara havia de casarse ab sa primera muller Donya Sanxa. En aclaració d' aixó tinguí á las mans la copia auténtica del original llatí en que's consigna clarament l' any 29 del rey Robert.

Tal es, senyors, la ressenya de mas excursions á Burriach, la que he redactat complimentant una lloable prescripció reglamentaria.

HERIBERT BARALLAT.
